

Apponyi Albert kultuszminiszter 1918-ban kiadott polgári iskolai tanterve szerint: „A polgári iskola feladata, hogy növendékeit gyakorlati irányú általános műveltséghez juttassa, ezzel őket egyrészt közvetlenül a gyakorlati életre, másrészt a művészet szeretetére a vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemű nevelés külön hangsúlyával.” Az iskolai tanterv gondoskodott arról, hogy a lányok már az iskolában tegyenek szert olyan ismeretekre, amelyekre a háztartásvezetés és a gyermeknevelés során szükségük lesz. Emellett nagy jelentősége volt a nemzeti szempontok érvényesítésének. A művészeti tárgyak feladata az volt, hogy lányok megszokják a szép értését és szeretetét, képesek legyenek szép tárgyak előállítására. Mivel a kézimunka az akkori családok életében nagyon fontos szerepet játszott, ezért kellett a polgári iskolában tanítani a kézimunkát. Tananyagát úgy osztották be, hogy általános tudást nyújtson a lányoknak, így biztos alapot kaptak a további önképzéshez. Másik fontos célja a tárgy oktatásának az ízlés nevelése, az önálló helyes bírálatra való oktatás.

Orosz Andrásné

Irodalom: *Bencsik János: A polgári iskola.* in. *Bencsik J. (szerk.): Tokaj. Vároستörténeti tanulmányok III.* Tokaj, 2002. 127. old. – *Fényes Elek: Magyarország Geográfiai Szótára,* Pest, 1851. I. 245. old. – *Káth György: Az iparművészet könyve* Bp. 1912. III. 273. old. – *Nagy Károly: A putnoki állami Polgári Fiú- és lányiskola története, 1916–1948.* Putnok, 1991. – *Verebélyi Kincső: Jegyzetek a hímzés mintakendők történetéhez.* Palóc Múzeum Évk. Balassagyarmat, 1999.

Ezúton is köszönöm a HOM munkatársainak a szakmai segítséget.

Kós Károly házainak nyomában*

Hol volt, hol nem volt...

Az egész úgy kezdődött, mint a mese. Útnak eredt három legény, hogy fényképezzenek. Az volt a céljuk, hogy megörökítsenek olyan épületeket, amelyeket Kós Károly tervezett, épített.

Miért indultak el?

A közelmúltban megjelent egy könyv Kós Károly építészeti munkásságáról.¹ S a három férfi – a Wekerle-telep lakosai, szerelmesei – abból megtudta, amit addig csak sejtett, hogy micsoda hatalmas építész-életművet hagyott is ránk a nagy erdélyi polihisztor. S látták azt is, hogy az abban lévő képanyag itt-ott bizony hézagos. Elindultak hát, hogy – legalább saját maguk számára – kipótolják a hiányokat.

A három ember egyike, e sorok írója, azokat az élményeket vetette papírra, amelyek vándorlásaik során érték őket. Társaival, Nagy Tamással és Tóth Pállal hálásak a sorsnak, hogy részesei lehetnek ennek a kalandnak.

Budapestről indulunk, kora reggel, hogy hosszú legyen a nap. Az egész út során esik az eső. Csucsán megállunk, szerencsére nem kell keresgelnünk a házat, tudjuk, hol áll a főúton. Most nemcsak kívülről fényképezzük le – mint korábban egy másik út alkalmával –, de beme-részkedünk az udvarára is. Gazos, elhanyagolt, sehol egy lélek. Érdekes ellentmondás, hogy az épület maga lakottnak tűnik, nincs elhanyagolva. Kik lakhatják? Magyarok, románok, idegenek?

Bánffyhyunadra érvén csak intünk a református parókia felé – ahol Kusztos Tibor lelkes és felesége, Ildikó bizonyára örülnének, ha rájuk nyitnánk az ajtót, de erre most nincs idő –, s már kanyarodunk is az ellenkező irányba, Kispetri felé.

Ahol még mindig esik az eső. Itt a román templomot kell megkeressük. Egy faluban a templom megtalálása általában nem okozhat gondot. Ám ez egy dombhajlat mögött áll és igen aprócska. Szekér döcög arra, a rajta ülő ember magyar, s mindjárt ugrasztja is a bakon mellette kuporgó legényt, hogy „hívd csak Pintye bácsit!” Hamarosan jön is. Román ember, de elég jól tud magyarul. Sőt, beszélgetésünkben az derül ki, hogy erősen magyar érzelmű... Azt meséli, hogy a görög katolikusok visszakaphatnák a templomukat az ortodoxoktól, de már nincs aki

* A cikk megírását a Magyar Kollégium segítette.

¹ Anthony Gall: Kós Károly műhelye. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó. Budapest 2002.

A gyervásárhelyi községháza (Nagy Tamás felvétele)

kérje, elfogyott a román gyülekezet. Kispetri szinte teljesen magyar falu. Bárkit szólítottunk is meg, mindenki tudja, hogy a kis fatemplomot a sztánai románok adták el Kispetriben élő hit-sorsosaiknak, amikor Kós Károly újat tervezett Sztánára.

„Hát először is Sztánán építettem a románoknak templomot. Volt nekik egy kicsi fatemplomuk, azt eladták a kispetrieknek. Azt is én szedtem rendbe s építettem hozzá tornyot.”²

Szemerklőd esőben indulunk visszafelé, hogy megkeressük Nagypetriben a református parókiát. A látványtól nem várunk sokat, hiszen a Gall-könyv is csak ennyit ír róla: „Egyszerű egyszintes L alakú épület. A terv módosításokkal épült meg.”³ A „módosítás” szó ez esetben alighanem a terv kiherélését jelenti. Ha nem tudatosan, fénykép alapján keressük a lelkészi hivatalt, el is megyünk mellette, olyan mindennapos. Kós Károly bizonyára nem ilyennek képzelte el a házat. Hanem hát a lelkész! Kőrösi F. László szívélyesen fogad, mindjárt beinvítál a házba, leültet. Bort, pálinkát, süteményt hoz. Mintha csak ránk várt volna. Megmutatja az új közösségi házat, lelkesedve beszél az egyre erősödő faluturizmusról, amely sokak számára nyújt kereset-kiegészítést. Szívesen maradnánk, de nincs időnk. Így, hát minden jót kívánván Neki és a falu népének, továbbindulunk. Azért előtte még felkapaszkodunk a dombra és megnézzük a templomot, meg a haranglábat. Éppen dióérés van, s a lehullott dió nagyon finom. De az épületek is szépek. A templomot éppen renoválják.

Keted a következő állomás. Itt aztán nem kell keresgélni. Gyönyörű, impozáns a templom, amely az országút mentén, egy kis dombon áll. Szépen rendbe van téve, akárcsak a református parókia. Messziről látszik, hogy itt igényes ember lakik. A lelkész, Bálint Zoltán fiatal ember, aki kis türelmet kér, amíg befejezi a villanszerelést. Hamarosan megjelenik, kinyitja a templomot – természetesen tudja, hogy azt Kós Károly tervezte –, és szeretettel beszél a faluról, annak népéről. Elmondja, hogy néhány évvel ezelőtt, amikor átvette a parókiát és a templomot, azok silány állapotban voltak. Több éves munkával azonban rendbe hozták az építményeket.

² „A legszebb élet, amit magamnak el tudtam képzelni” Benkő Samu beszélgetései Kós Károllyal. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest 1978. 84. old.

³ Idézett mű 470. old.

Bosszúsak vagyunk, mert az eső csak nem akar elállni. Hogyan fogunk így fényképezni?

Este Szabó Zsolt, a Művelődés című folyóirat főszerkesztője vár bennünket Kolozsvárott. Megbeszéljük vele, hogy mi mindent próbálunk belesűríteni a holnap napba.

Régel még mindig borús az idő, de legalább nem esik az eső. Első utunk a legtávolabbi célpontba, *Fejérd* faluba visz. Az út bizony elég rusnya, s a faluban hiába nézelődünk, a templomot nem látjuk. Itt mindenki csak románul beszél. Még jó, hogy velünk van Zsolt, aki megkérdezi, merre kell mennünk. Nagyon kíváncsiak vagyunk a templomra két okból is. Egy korábbi utazásunk alkalmával – amikor Válaszút felől akartuk megközelíteni a falut – már el szerettünk volna jutni ide, ám ez akkor a silány útviszonyok miatt meghiúsult. A templom igen érdekesnek kínálkozik. Anthony Gall ezt írja róla: „... a kis templom valójában a kolozsvári ortodox katedrális pályázatára 1921-ben benyújtott terv miniatűr változata. Kós Isztambulban töltött két évének (1916-1918) egyedülálló tanúságtételeként ez a terv az erdélyi ortodox templomépítéssel lehetőségeit fogalmazza meg.”⁴ Bár a templom egy dombon van, a környezeti viszonyok miatt csak akkor láthatjuk meg – s akkor is csak – a tornyát –, amikor már egészen közel érünk hozzá. Megközelíteni lehetetlen! A hozzávezető út pedig járhatatlan, mélyen sáros. A szomszéd telken lakó román ember azonban látván küszködésünket, mosolyogva hív bennünket: udvarán keresztül könnyedén feljuthatunk a templomhoz. Itt-ott már oszladozik a felhő is, a nap ki-kibukkan mögüle. Lépkedünk is felfelé szaporán, és végre ott állunk az egyetlen, Kós Károly által tervezett ortodox stílusú templom előtt. Nem is olyan kicsi! Mekkora lett volna akkor, ha az eredeti megépül Kolozsvárott?! Körbejárjuk. A szívélyes román embernek köszönhetően be is juthatunk, szabadon fényképezhetünk. Megjelenik két kisgyerek is, majd egy másik ember, meg egy asszony. Nincs tudomásuk arról, hogy a templomot ki tervezte. De szeretik, védik, éppen felújítási munkálatok folynak a külső falfelületeken. Sajnos ez nehezíti a fényképezést. Pedig végre süt a nap!

Fejédről visszafelé menet Tamás azt mondja, hogy jövet itt az árok mellett alighanem őri-áspöfeteget látott. Megállunk átfésüljük a mezőt. Zsolt össze is szed néhány kisebb gombát, én pedig megtalálom azt, amit Tamás fedezett fel: egy tököt. Betesszük az autóba, jó lesz az valamikor ebédre.

Kolozsvárra érve először az *Iris-telep* épületeit szeretnénk lefényképezni. Sajnos, sehogyan sem férünk hozzájuk, a telep zárt, kívülről – más épületek miatt – nem látható. Zsolt azt mondja, hogy, ha akarjuk, egy következő túránk alkalmával szerezhet belépőt a telepre, meg fényképezési jogot. Ezen majd még elgondolkodunk. Az épületek ugyanis semmitmondóak, és sajnos az egyetlen jellegzetesnek mondható *víztorony* is átépítették. Így hát átmenyünk az utca túlsó oldalára, hogy egy igen jellegzetes Kós-épületet lássunk, az *Iris-telepi református templomot*. Itt Nagy Leventének hívják a lelkészt és örülünk, hogy találkozhattunk vele. Először kicsit tartózkodó a tiszteletes úr, de később mesélni kezd és kiderül, mindent tud a templomról. Azt mondja, ez a templom az utolsó keresztény imaház, ami a kommunista diktatúra alatt épült. Valóban, 1948 és 1955 között készült el. A tiszteletes úr sorolja, hogy a karzatot Muradin Katalin tervezte, míg a tornyon lévő kakast Végh Sándor. Azt is elmondja, hogy Kós Károly annak idején otthagyta az építkezést, amikor meglátta, hogy a főbejáratot szögletesre építették, pedig ő boltívet tervezett oda. Történeteit szívesen hallgatnánk tovább is, de indulnunk kell tovább. Még lelkünkre köti ha Kolozsvárott lesz kiállításunk, feltétlenül hívjuk meg rá. Persze, hogy megígérjük.

Az Iris-telepet elhagyva folytatódik kolozsvári bolyongásunk. Először *Viola Kornél lakóházához* megyünk. Furcsa épület. Először nem is gondolnánk, hogy Kós Károly tervezte. Ám közelebb menve azonnal szembeötlenek a megszokott motívumok. Valami cég (Euromedia) „lakik” most a villában, így nem mehetünk be. Kár, mert szívesen megnéznénk belülről is. Kós Károly ugyanis szerette ezt a tervét.

„A tordai házak különösen tetszettek nekem, s mint jól mondd, ennek a szemközti háznak a tervezésekor felhasználtam ott megkedvelt vonalakat.”⁵

Ha már itt vagyunk a Rákóczi úton, megnézzük az öreg mester *utolsó kolozsvári otthonát* is, ahol az előbbi nyilatkozat is elhangzott. Valójában semmi különös nincs rajta, mégis meghatottan állunk itt. Élete alkonyán ezt az utat taposta, a kertben álló a diófának a terméséből ehető.

⁴ Idézett mű 337. old.

⁵ Idézett mű 72. old.

ONCSA-ház Kolozsváron a Györgyfalvi negyedben (Nagy Tamás felvétele)

Az Iris-telepi református templom (Romhányi András felvétele)

Zsolt édesanyja itt lakik a közelben, bekukkanunk hozzá. Szentimrei Judit néni szívesen fogad bennünket. Mi pedig püsszenés nélkül hallgatjuk történeteit az egykori sztánai életéről, a sztánai vasúti alagút felrobbantásáról, majd a magyar családok menekülését a nádasi fosztogatók elől. Szembesülünk a sors fintorával: a Kós és a Szentimrei család, akik a környék románságának csak jót tettek, éjszaka, gyalogszerrel lopakodtak Kolozsvárra, hogy mentseék puszta életüket. Judit néni mindezeket nem keserűen meséli nekünk, inkább némi derűvel. Azt mondja: vagyonának egy jó részét Nádason őrzik. Elhatározzuk, egyszer úgy látogatunk majd ide, hogy hosszabb időt tölthessünk Nála.

Most azonban indulnunk kell, mert vár bennünket a *kolozsmonostori* templomdombon álló *harangláb*. Korábban százszor is elmentem mellette és nem is gondoltam, hogy annak alkotójában is Kós Károlyt tisztelhetjük. Falához kerékpár támaszkodik, ajtaját nyitva látjuk, s örülnünk, hogy így talán be is mehetünk. Ám csalódnunk kell, a tornyocskából kijövő ember gyorsan bezárja az ajtót, valami kifogást mond, és dolgára siet. Magyarul beszél, alighanem a templomszolgá. Kővé meredve állunk ott, tartózkodását nem értjük.

Régen várt találkozó következik: az *ONCSA-házak*. Mi, akik wekerleiek vagyunk, szeretettel sétálunk a kis kolozsvári házak között, mintha csak otthon járnánk. Kós Károly is talán a Wekerle-telepre gondolt akkor, amikor mintegy 30 esztendővel a telep építése után megtervezte ezeket a házakat. Otthon is érezzük magunkat, meg nem is. Ezek a házak ugyanis meglehetősen elhanyagoltak, szegény emberek élhetnek itt. Akik meglehetősen bizalmatlanok is. Az utca népe nem barátságos. Egy román asszony jön oda hozzám, s azt magyarázza, hogy itt tilos fényképezni. A felesleges szöszaporítást elkerülendő csak annyit mondom neki, hogy nem értek románul, s hátat fordítok neki. Hamarosan izgatott beszélgetés veszi kezdetét, majd egy férfi jön ki az egyik házból fényképezőgéppel és lefényképez – bennünket. Rendben: így 1:1 az állás! A kis házakon kívül itt, a telep két sarkán igazi „kóskárolyos”, egyemeletes épületeket is emeltek. Ezek egyike sajnos félig leégett, a teljes pusztulás állapotában van. A másik fele viszont lakott.

Az Országos Nép és Családvédelmi Alap (ONCSA) egyébként nemcsak itt a Monostor negyedben, de Kolozsvárott a Györgyfalvi-negyedben és Nagyiklódon is építtetett ilyen egyszerű családi házakat. Az előbbieket még ma látni fogjuk, az utóbbiakat majd egy másik út alkalmával vesszük sorra.

Most azonban irány a *Műcsarnok*! A – most téglavörösre festett, szépen rendben tartott – épület Kolozsvár Városligetében, a Sétatéren áll. Címe: – nem fogják elhinni – Arany János utca 2. Gyönyörű délután van, süt a nap. Fiatalok sétálnak arra. Aligha tudják, hogy mi miért járkaljuk körbe az épületet.

Négy rövid epizód van soron. Zsolt három olyan házat is megmutat, amelyekben *Kós Károly* valaha *Kolozsvárott* lakott. Az első szíven üt. Egy borzalmas, hosszú *blokképület* a Szamos partján. Úristen! Kós Károly, aki mérnöki munkája során mindig hajlékot tervezett, aki a funkcióból indult ki, amikor a formát alakította, ebben a házban lakott!? Hogyan érezhette magát? Oroszlán a ketteczen? A második ház a református teológia mellett, amelyben gyermekkorát töltötte azonban elragadó. Kedves *kicsi épület*, klinkertéglából, szép állapotban. A *harmadik ház* a Majális utcában is elfogadható állapotú és kinézetű. Tábla, mely a nagy polihisztor emlékéét örökítené meg, azonban egyikén sincs. Útba ejtjük még a *Toldalagi-Korda palotát* a Király utcában, ahol az Erdélyi Szépművészeti Céh székel, amelynek Kós Károly megalapítója és igazgatója volt.

S innen máris irány a Györgyfalvi negyed! Először *dr. Kovács László lakóházához* megyünk az Ady Endre utcába. A ház takaros. Hála Istennek semmit sem rontott rajta az, hogy két szobát még hozzátoldottak.

„...*Kovácsék házát én terveztem. Egyik legkedvesebb munkám. Az íróember otthonát iparkodtam megvalósítani, úgy, hogy annak mennél bensőségesebb hangulata legyen. Általában úgy rendeztem el a belsőt és a hangulatos tornácot, hogy a ház munkára és pihenésre egyaránt alkalmas legyen. Amilyennek kell lennie az otthonnak.*”⁶

Végre megint az *ONCSA-házak*! Itt, mintha kedves wekerlei házaink között járnánk; mert a környezet itt is – leszámítva a közelben épített blokkházakat – telep-szerű. Többen is megszólítanak, s róluk kiderül – magyarok. Volt, aki azt hitte, valamilyen hivatalos ember vagyok,

⁶ Idézett mű 102. old.

azért fényképezek. Mások csak arra kíváncsiak, miért kellene nekünk ezek a fotók. A beszélgetésekkel elszalad az idő, mennünk kell, mielőtt lemegy a nap.

A tekintélyt parancsoló *Folyovits-villa* a Zrínyi utcában azonnal megmutatja, ki is építette. Magabiztosságunk azonban tovaszáll, mert a mellette álló épület is nagyon „kóskárolyos”. Ám nincs értelme töprengeni ezen, választ itt úgysem kaphatunk. Elfogadjuk hát a címet, amivel Anthony Gall beazonosítja. Bemegyünk a házba, s most már nem is csodálkozunk olyan nagyon, mikor látjuk: lépcsőháza pontosan olyan, mint bármelyik egyemeletes, falépcsős wekerlei házé. Hát akkor ide is hazaérkeztünk!

Este Pillich Lácit látogatjuk meg. Jó barátunk a kolozsvári Heltai Gáspár Könyvtári Alapítvány ügyvezető igazgatója, most esett át súlyos betegségen, lábadozik. Örömmel fogad bennünket! Hála Istennek jókedvű, munkakedve töretlen. Sokáig azért nem maradunk. Szállásunk felé hajtván átutazunk a Bocskai téren. Elképzeljük: milyen is lett volna, ha Kós Károly kicsinyített fejről temploma eredeti méretében itt épült volna meg!...

Másnap már a harmadik nap virrad ránk, a szó szoros értelmében: hála Istennek valóban kék az ég. Gyorsan elszaladunk *Kolozskarára*, mert a református parókiát ott is Kós tervezte. Bizonytalanok vagyunk ugyan a dolgunkban, mert a Gall-könyv csak annyit ír róla, hogy megépült. Akikkel a faluban találkozunk, azok mind román ajkúak, de szívesen útba igazítanak, így a templomot hamar megtaláljuk. A papi lakot azonban nem. Éppen istentisztelet van, így nincs kitől kérdezősködni. Dolgavégezetlenül fordulunk vissza. Nem vesztegethetjük az időt, mert Kós András bácsi (Kós Károly még élő fia) vár bennünket.

Nagy szeretettel köszöntenek bennünket, s kínálnak, marasztalnak is, de mi emlékezünk még András bácsi korábbi szavaira: „a műterem megtekintésére legalább fél napot szánjatok!” Így most mi sürgetjük az idős szobrászt, menjünk már. Ahová megyünk nincs messze, talán két kilométer, bár az út vége hegynek felfelé visz. Ezt az utat András bácsi naponta gyakorolja. Az apró *műterem-házat* Kós Károly tervezte. Nem tudjuk, milyen lehetett, amikor megépült, de most nem szép, s bizony elég siralmas állapotban is van. A fal meg van repedve, több helyen is hullik a vakolat. András bácsi mégis itt érzi magát jól. Ez az ő alkotóháza. Nézelődünk, beszélgetünk, s valóban úgy elmegy az idő, hogy alig vesszük észre. Pedig még vár ránk néhány kaland! Hazavisszük kedves házigazdánkat, majd irány az út.

Magyarkapus a következő állomás. Itt a „régii” református iskolát kell megkeresnünk. Ez nem okoz nehézséget, lévén a falu magyar ajkú. Nézelődünk, fényképezünk, amikor megszólít bennünket egy asszony. Kiderül, hogy ő a helyi tiszteletes, Sebestyén Ferenc felesége. Férje lelkészi tanácskozáson van Kolozsvárott, de ő szívesen segít nekünk. Beszélgetünk vele, természetesen tudja, hogy Kós Károly terve alapján épült az iskola. Ám mivel az idő sürget, indulnunk kell tovább.

Győrővásárhelyen a községházát tervezte Kós. Hosszasan kell bemennünk a faluba, mire elérjük a közepét. Magyar falu, de gyakori a román szó is. A *községháza* szokatlanul nagy épület egy ilyen kis faluban, de az előtte lévő nagy tér miatt nem aránytalan, odaillik. Szép is. Bejáratánál fiatalok hangoskodnak, románul. Elkerüljük őket. Megnézzük az épület hátsó traktusát is. Éppen valamilyen vezetéknek fektetnek, mert föl van túrva a föld. A hátsó ajtó tárva-nyitva. Bemegyek. Fölóvatoskodom a padlásra is a korhadt falépcsőn. Hát bizony az épület itt meglehetősen elhanyagolt! Visszatérve a központi térre egy igen magas asszony szólít meg. Kérdi, miért fényképezünk. Both Borbála is tudja természetesen, hogy ki volt Kós Károly, és azt is, hogy a községháza az ő munkája. De hosszabb beszélgetésre nincs idő, már berreg is a gép alattunk.

Erdőfalva kis görög katolikus templomát nem kell keresni. Még el sem érjük a falutáblát, máris feltűnik az út jobb oldalán. Az első ház „szakállszárítójában” három öregasszony ül. Románok, de az egyik tud magyarul is. Beszélgetünk velük egy kicsit, aztán irány a templom. Az eredeti kis templomot Kós Károly áttervezte.

„Erdőfalván is én alakítottam át a román fatemplomot.”⁷

Az épületen jól látszik a mester keze nyoma. A helyiek rendben tartják. Környezete és a közepében lévő temető is rendezett. Továbbutazván még intünk a beszélgető öregasszonyoknak. Most már nincs pardon, a nap bizony leáldozóban van, tehát irány *Magyarbikal*.

⁷ Idézett mű 84. old.

Bánffyhunyadián elkanyarodunk, s amíg a sorompó nyitására várunk Tamás meglát egy igen karakteres cigányembert nagy karimájú kalappal a fején. Pali rögtön kiszáll az autóból és beszédbe elegyedik vele, elterelve a figyelmét arról, hogy fényképek készülnek róla. Ahogy elmegy a vonat, elbúcsúzunk tőle és indulunk tovább. Nagyon rusnya úton araszolunk a völgyben meghúzódó kicsi falu felé. A templom már messziről látszik. Hatalmas tornya uralodik a tájon.

Bikalon kitoldottam a régi református templomot, s új tornyot építettem hozzá.”⁸

A lelkész, Ferencz Árpád. Kevés ideje van, mert éppen lelkési tanácskozásra indul Kolozsvárra. Annyi időt azért tud ránk szakítani, hogy beengedjen bennünket a templomba és el is mondja véleményét a Kós Károly-féle átalakításról. Mi most először találkozunk olyan emberrel, aki kritizálja (ez esetben erősen) Kós valamely munkáját. A fiatal lelkész okosan érvelve mondja el, hogy ő bizony nem ért egyet az átalakítással. A kis középkori templomhoz aránytalanul nagy tornyot illesztett a mester, mely torony félig benne van a templomhajóban. Ez nemcsak nem szép, de sajnos rossz is: az elégtelen alapozás következtében a süllyedő torony magával húzza a templom elejét is. Értjük az érvelést, bizonyára sok igazság is van benne, nekünk mégis tetszik. Bizonyára elfogultak vagyunk. A tiszteletes úr – persze – azt is elmondja, hogy ő nagy tisztelője Kós Károlynak, ismeri is munkásságát, csak éppen ezzel a munkájával van baja. Azután bocsánatot kér, indulnia kell. Édesanyjával még elbeszélgetünk kicsit. Amikor pontos címüket kérdezem, azt válaszolja: mondjon csak annyit, hogy „a papékat” keresi.

Erősen sötétedik, indulunk haza, Budapestre. Az úton felelevenítjük a kalandokat, a házak-nyújtotta szépséget, s felidézünk az embereket, akikkel találkoztunk. S hálásak vagyunk az öreg mesternek, aki – tudtán és akaratán kívül – összehozott bennünket.

És nem mondjuk azt, hogy itt a vége, fuss el véle, mert – remélhetőleg – folytatása következik.

Romhányi András

ONCSA-ház Kolozsváron a Monostori negyedben (Nagy Tamás felvétele)

⁸ Idézett mű 84. old.